

Коли він від'їздив від мене, то сумно промовив, хитаючи головою: — Богато, багато радости ви одняли у мене вашою упертістю!

— Мих. Семен., лишть кожного іти своїм шляхом, тоді може иньший і прийде кудись. Він поїхав... Герцен кінчає сумним питанням: „А як гасло його жите? Декорації, актори, і сама песа ще раз змінила ся... Що робив старий, доживши, з одного боку, до того часу, коли здійснились його вічні мрії про визволення народу. Що робив він серед „пресыщеннаго либерализма“, серед зрадників своєї молодости, своїх шляхотнійших поривань, „рукоплескающихъ возгласовъ“ Писемського і статей „Московських Відомостей?“... Що сказав би Герцен, як би він знав про останні часи життя сього великого артиста і чоловіка? А про сі часи ми маємо цікаву звістку в оповіданні Н. П. Вагнера „Дубовая кора“ (було надруковане у „Вѣстникѣ Европы“ 1888 р. ч. 12). Вагнер стрів ся з Щепкиним у 1863 р. в Таганрові. Щепкин їхав на пароході у Ялту і був зовсім хорий, ледви ходив. У Ялті Щепкин зійшов на беріг; за ним прислав екіпажа багач Б—в. і повіз у свою палату, що була біля Ялти. Але не вспів Щепкин відпочити добре в дороги, як уже у вечері Б—в скликав гостей і примусив його читати „Мертві душі“ Гоголя. Щепкин читав до півночі, але далі читати не вистачило сили і він ледве не задушив ся. Покликали лікаря і коли той сказав, що хорий дуже не певний, то пані, а за нею й пан наробили репету, і в ту-ж ніч вирядили Щепкина в Ялту. Наняли йому в готелі дешеvu кімнату і він тут доживав останні дні. Але доля й тут посміялась над ним. Одна пані Н. С., знайома Щепкина, урядила балъ на другому поверсі того-ж готелю, як раз над головою бідолахи. Цілу ніч грали музики, танцювали гості, і всю останню в його житті ніч не дали йому спокою. Він умер у досвіта, коли гості почали вже роз'їзжатись... А. Я.

IV. Гумористичний орган. Цікава проява з'явила ся на австрійському літературному обрїю, — ми маємо на думці „Славянскій Вѣк“, що повстав торік у Відні під редакцією д. Вергуна. Се — „всеславянскій органъ для защиты славянскихъ культурныхъ интересовъ, распространенія русскаго языка и поощренія торговыхъ сношеній между Россіей, Австро-Венгріей и державами балканскаго полуострова“. Яким чином до культурних інтересів Славянства належить і „поощреніе торговыхъ сношеній“, се досить важко зрозуміти. Хиба що д. Вергун навиворіть розуміє

слова св. Письма: „не о хлѣбѣ единомъ живѣть будетъ человекъ“!... На обгортці „Славянскаго Вѣка“ заголовок написано сімома славянськими мовами, а надто французькою та німецькою; виходить він двічі на місяць, зшитками в 32 сторінки, — трохи мало для „всеславянського органа“, що має заступати інтереси всіх Славян (як побачимо далі — далеко не всіх) і містити статі „всіма славянськими мовами“, а до того ще французькою та німецькою. Ну, та се дарма, — може д. Вергун і на 32 сторінках умудрить ся сказати яке „нове слово“ всіма мовами! Поминаємо теж непорозумінне що до заголовка, — який саме може бути спеціально „славянській“ вік? Обернемось до змісту. Перед нами лежить шесте число сього „всеславянського органа“; на 32 сторінках його поміщено 12 (дванацять!) праць: „наукових“, публіцистичних, беллетристичних. Приглядаючись до тих „праць“ уважійше, побачимо, що між ними цілих п'ять листів до редакції... Зауваживши такий значний процент листів до редакції та відповідей від редакції, ми були подумали спершу: чи нема тут якої „тонкої“ політики? Чи не засновав напр. редактор свою часопись тільки для того, аби листувати ся зі знайомими: замість окремої відповіді кожному — опублікував листа для загальної відомости, — знайте, мовляв, що у такому от місті живе Петро Іванович Бобчинський! Опріч листів знаходимо такі статі. Стаття перша: „Англичанинь о будущемъ славянства“ д. Вергуна. Д. Вергун „спішить (для чого йому поспішати, про те не відаємо. С. Є.) сообщить мысли дра Джорджа Юшберна“, а саме ось які: „Славянская раса переживаетъ еще свою молодость. Что будетъ, когда она (молодость? С. Є.) созрѣетъ, до какихъ предѣловъ она осуществитъ свои мечты и дастъ лучшее и высшее развитие цивилизації — покажетъ будущій вѣкъ“ — „Вѣкъ Славянскій“, — мабуť той, що видає д. Вергун. Hier liegt der Hund begraben, — але д. Вергун, „поспішаючи“ забув, що він нічого не сказав про будучину Славян і на сьому закінчив свою статю. Все-ж таки читач, якому д. Вергун в статі про будучину Славян забув сказати саме про ту будучину, буде винагороджений цілком за свою працю, бо вичитає такі „глибокі мислі“: 1) „Не все Англичане враги] славянства“; 2) Ідеї Редиярда Кіплінга „пѣвца силы и попрація всеѣхъ правъ другихъ расъ во имя интересовъ бѣлой расы и ея просвѣщеннѣйшихъ нынѣшнихъ представителей Англичанъ“...сложились отчасти подъ влияніемъ корифеевъ нашей русской литературы“. Лишаємо без

коментарів сю вельми цікаву гадку д. Вергуна... Другу статтю: „Вопросъ каноническаго объединенія славянскихъ автокефальныхъ церквей“ д. Рогановича ми проминемо, бо на „объединенія церквей“ мало заінтересовані; цікаво, що тут теж читаємо: „Двадцатый вѣкъ — славянскій вѣкъ“ та що „мы (Славяне) вооружены страшнымъ оружіемъ: правдой, культурой, цивилизаціею“... Нам здаєть ся, що під „страшною правдою“ автор розуміє ту саму правду, якої питає проф. Флоринський в останніх статях своїх: „Гдѣ правда?“... Третім поставлено лист професора Казанської Академії п. Гусева; з листа довідуємо ся, що єсть не тільки „славянскій вѣкъ“, але й „славянская (?) вѣра“. В примітці до сього листа редакция ласкаво повідомлює, навіщо прислав їй 10 гульденів якийсь „хотя и католическій хорватъ, но въ душѣ православный и русскій чоловікъ“. Далі в статі „Малорусскій или общерусскій языкъ“ д. Вѣди—Како на підставі домислів проф. Флоринського рішає українське питання. Про те проф. Флоринському ледви чи по смаку прийдесть ся отея фраза д. Вѣди-Кака: „пользуясь общерусскимъ языкомъ, какъ органомъ науки, литературы и высшей образованности, галицкіе, буковинскіе и угорскіе малороссы (чому не „русскіе“, як каже Флоринський? С. Є.) могутъ удобно (sic!) оставаться хорошими вѣрнопопандными австрийскаго императора“. — „Одурив сякий-такій!“ — скаже певне про д. Вѣди-Кака проф. Флоринський, що ще недавно вельми ремствував на царицю Катерину II за те, що вона віддала Німцям „исконно-русскія земли“. Далі йдуть статі з таким самим „глибоким“ змістом (наипаче доручаю читачам статю „Къ вопросу о начертаніи“, — джерело мудрости!). Але годі!... Вже й так, сподіваємо ся, видно, що за птах — той „всеславянскій орган“... Д. Вергун, задумавши друком відповідати на листи своїх приятелів, долучає до їх теж, щоб не занудили ся, усякі жарти, гуморески то що. Таким чином, „Славянскій Вѣкъ“ — се гумористична часопись.

Ні, справді -- для кого й для чого видавати отакі органи? Для Росіян? В Росії їх, убогих змістом, реакційних напрямом, ніхто не читатиме, — єсть тут і свої гумористичні часописи, як от „Московскія Вѣдомости“... Для Славян? Занадто-ж маловажить д. Вергун Славян, коли думає впливати на їх своєю незграбною, тенденційною, гумористичною мазнею. Єдине, що справді добре в „Славянскому Вѣкъ“ — то передрук повісти молодого російського письменника Максима Горького (сѣ удареніями!), зробле-

ний, ручу ся, без повідомлення автора, бо ледве чи згодив ся-б він дати своє чесне імя „для поощренія торговыхъ сношеній“. А тим часом, хоч у „Славянскаго Вѣка“ „на гріш амуніції“, за те амбіції — на цілого карбованця коли не більш. Згадайте тільки відповідь редакції професорови парижської школи політичних наук Гедоцови на його справедливий закид, — з якої причини редакція нехтує Українцями — теж народом славянським. (Дивись ч. 4 „Слав. Вѣка“) Д. Вергун, бачте, тільки тих Славян поважає, що „политически идутъ въ разчетъ“ !...

„Славянскій Вѣкъ“ — проява безперечно патологічна. Повстаннє таких органів показує тільки ту страшену деморалізацію, те нехтованнє усякими принципами правди, гуманности і культурности, що панують серед деяких частин Славянства. Надія на „старшого брата“ заводить їх попросту в негри бридкого льокайства, пониження перед тим „старшим братом“, — того льокайства, що примушує „католическаго хорвата“ безсоромно перевернути ся на „въ душѣ православнаго и русскаго чоловіка“; того пониження, що надихає редакції усіх тих „Славянскихъ Вѣковъ“ etc. співати в тон гіршої, реакційної частини російського суспільства. Російська література — велика література; Славяне повинні цікавити ся нею і читати славні твори невмирущих письменників. Але-ж не з „Славянскихъ Вѣковъ“ Славянин дізнаєть ся про ті славні твори, не у сліпих Славянам шукати поради й заповоги. Тим то ми думаємо, що „Славянскому Вѣку“ не довго доведеть ся животіти на білім сьвіті. Усе, що до культурних інтересів долучає теж і „поощреніє торговыхъ сношеній“, в самому собі носить зерно розпаду і смерти.

С. Є.

V. „Говорила баба до самої смерти“... В літку вийшли новим виданнєм статі проф. Флоринського з „Кіевлянина“ під заголовком „Малорусскій языкъ“ и „українсько-руський“ літературний сепаратизмъ“, а також промова його на зборах „Славянскаго благотворительнаго общества“ в Київі. Про статі проф. Флоринського і про його промову була вже, та й не раз, мова у „Вістнику“, тим то про їх не будемо тут говорити, а переглянемо краще те, що з приводу їх говорило ся в російській пресі. „Проф. Флоринскій съ ревностію, достойною лучшаго дѣла, продолжаетъ въ новомъ изданіи своихъ статей изъ „Кіевлянина“ обличать галицко-русскій сепаратизмъ“, — так починає ся замітка д. Т. в книжці за жовтень „Вѣстника Европы“. Далі ш. автор характеризує